

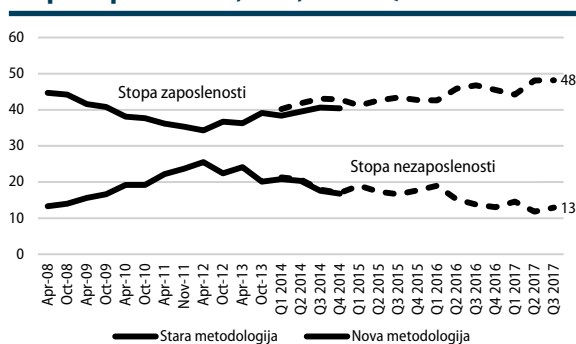
3. Tržište rada

Osnovni podaci tržišta rada pokazuju poboljšanja u Q3 2017. u odnosu na isti period prethodne godine, prema Anketi o radnoj snazi (ARS). Stopa aktivnosti iznosi 55,3%, stopa zaposlenosti iznosi 48,2%, stopa nezaposlenosti iznosi 12,9%. U odnosu na Q3 2016, stopa zaposlenosti i aktivnosti su se povećale, stopa nezaposlenosti se smanjila. Broj nezaposlenih se smanjio za 4,9% međugodišnje, dok se broj zaposlenih povećao za 2,4% međugodišnje. Pad broja nezaposlenih je značajno veći od realnog rasta bruto dodate vrednosti (BDV) koja u Q3 2017. iznosi 2,1%, i to bi se delimično moglo objasniti emigracijom radne snage iz Srbije. Međutim, iako ukupna zaposlenost prema ARS raste malo više od realne BDV, rast formalne zaposlenosti je značajno veći i iznosi 5,5%. Neformalna zaposlenost je smanjena za 7,2% međugodišnje. Stopa neformalne zaposlenosti iznosi 21,8%. Rast registrovane zaposlenosti prema podacima Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja (CROSO) iznosi 2,4%. Iako nije direktno uporediv podatak sa formalnom zaposlenosti, odstupanje međugodišnjeg rasta formalne zaposlenosti (ARS) i registrovane zaposlenosti (CROSO) je značajno. Posmatrano prema delatnostima, zaposlenost raste u industriji i uslugama, dok opada u poljoprivredi i građevinarstvu u Q3 2017. u odnosu na isti period prethodne godine. Nominalne neto zarade su porasle za 3,9% međugodišnje, dok je realni rast 0,9%. Trend realnih zarada je blago rastući u odnosu na prosek 2009, ali i dalje stagnira u odnosu na prosek 2008. To znači da su realne neto zarade veće u odnosu na krizni period, ali i dalje je njihov novo ispod pretkriznog. Usled jačanja dinara, rast zarada u evrima je znatno veći u odnosu na rast zarada u dinarima. Rast zarada u evrima iznosi 7% međugodišnje. Takođe, međugodišnji rast troškova rada u evrima iznosi 7%. Značajniji rast desezoniranih realnih neto zarada su ostvarile delatnosti poljoprivrede i administrativne i pomoćne uslužne delatnosti u Q3 2017. u odnosu na isti period prethodne godine. Državna uprava beleži manji pad zarada u istom periodu. Produktivnost rada je neznatno smanjena u Q3 2017. u odnosu na isti period prethodne godine (-0,4%), jer zaposlenost raste za 2,4% (i prema ARS i prema CROSO), a realni rast BDV-a iznosi 2,1%. Međutim, slika je drugačija kada se posmatra kretanje u odnosu na prosek 2014. Produktivnost se smanjila za 2,5%, dok su se realne zarade povećale za 1,7%, što dovodi do rasta jediničnih troškova rada za 4,2%. Kada se isključi poljoprivrede jedinični troškovi rada su se povećali za 4,5% međugodišnje.

Zaposlenost i nezaposlenost

Stopa nezaposlenosti iznosi 12,9%, stopa zaposlenosti iznosi 48,2% ...

Grafikon G3-1. Kretanje stope nezaposlenosti i stope zaposlenosti, 15+, 2008-Q3 2017.

Napomena: Zbog promene metodologije, podaci za period pre i nakon 2014. godine nisu u potpunosti uporedivi.
Izvor: RZS, ARS

Međugodišnje smanjenje broja nezaposlenih iznosi 4,9%, a broj zaposlenih je povećan za 2,4%

4,9%. Ukupna zaposlenost iznosi 2.882 hiljade u Q3 2017. Zaposlenost se povećala za 68 hiljada, odnosno 2,4%, što je neznatno veće u odnosu na međugodišnju realnu stopu rasta BDV-a (2,1%). Podaci o kretanju zaposlenosti u trećem kvartalu ove godine su u skladu kretanjem aktivnosti,

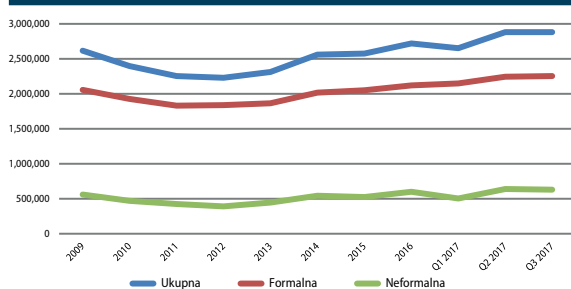
Svi osnovni indikatori tržišta rada (aktivnost, zaposlenost i nezaposlenost) pokazuju poboljšanja u odnosu na isti kvartal prethodne godine. U Q3 2017. stopa aktivnosti iznosi 55,3%, što je međugodišnji rast od 1,1 pp, stopa zaposlenosti iznosi 48,2% i veća je za 1,4 pp u odnosu na isti kvartal prethodne godine. Stopa nezaposlenosti iznosi 12,9% i manja je za 0,9 pp u odnosu na isti kvartal prethodne godine. Grafikon G3-1 prikazuje kretanje stope nezaposlenosti i stope zaposlenosti u periodu od 2008. do Q3 2017.

Broj nezaposlenih lica iznosi 428 hiljada u Q3 2017. U odnosu na isti kvartal prethodne godine, smanjenje iznosi 22 hiljade, odnosno

za razliku od prethodnog perioda kada je rast zaposlenosti značajno prevazilazio rast privredne aktivnosti.¹

Formalna zaposlenost raste, neformalna zaposlenost opada

Grafikon G3-2. Kretanje ukupne, formalne i neformalne zaposlenosti, 2009-Q3 2017.

Napomena: Zbog promene metodologije, podaci za period pre i nakon 2014. godine nisu u potpunosti uporedivi.
Izvor: RZS, ARS

Formalna zaposlenost iznosi 2.253,5 hiljade, dok neformalna zaposlenost iznosi 628,4 hiljade u Q3 2017. Broj formalno zaposlenih se povećao za 117 hiljada, dok se broj neformalno zaposlenih smanjio za 49 hiljada. To implicira relativnu promenu broja formalno i neformalno zaposlenih za 5,5% i -7,2%, respektivno u Q3 2017. u odnosu na isti kvartal prethodne godine. Stopa neformalne zaposlenosti iznosi 21,8%, i smanjena je za 2,3 pp u odnosu na Q3 2016. Grafikon G3-2 prikazuje kretanje ukupne, formalne i neformalne zaposlenosti prema podacima ARS.

Formalna zaposlenost raste, neformalna zaposlenost opada

Tabela 3-1 prikazuje međugodišnje promene zaposlenosti (ARS i CROSO) i BDV ukupno i prema sektorima (poljoprivreda, industrija, građevinarstvo i usluge). Formalna zaposlenost (ARS) beleži znatno veći rast u odnosu na registrovanu zaposlenost CROSO, 5,5% u odnosu na 2,4%, respektivno, što je neočekivano jer se radi o merenju istog fenomena primenom različitih metoda. Manji rast ukupne zaposlenosti u odnosu na formalnu zaposlenost prema ARS je zbog većeg pada neformalne zaposlenosti (-7,2%). Poljoprivreda i građevinarstvo beleže pad zaposlenosti, dok sektor industrije i usluga beleže rast zaposlenosti. Međugodišnji rast u sektoru industrije je 7,7%. Osim značajnog pada BDV u poljoprivredi (-11,1%), industrija, građevinarstvo i usluge beleže međugodišnji rast BDV.

Tabela 3-1. Kretanje broja zaposlenih i realne BDV prema sektorima delatnosti, Q1 2016-Q3 2017, međugodišnja promena, %

	2016				2017		
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3
Zaposlenost ukupno CROSO	-0,3	1,2	1,3	2,1	2,3	2,5	2,4
Formalna zaposlenost ARS	1,9	2,7	3,8	5,2	4,9	5,1	5,5
Zaposlenost ukupno ARS	2,7	6,7	7,2	5,8	3,2	4,3	2,4
BDV ukupno	4,6	2,1	3,3	2,8	0,8	1,3	2,1
Zaposlenost poljoprivreda	-3,7	6,0	6,1	-3,4	-8,0	-1,6	-2,9
BDV poljoprivreda	7,5	4,4	11,6	7,8	-7,8	-10,2	-11,1
Zaposlenost industrija	4,2	7,8	7,9	7,6	9,3	8,4	7,7
BDV industrija	6,6	-0,8	2,0	2,9	1,2	3,0	6,1
Zaposlenost građevinarstvo	-2,9	4,0	-2,1	-1,8	-12,6	8,2	-0,6
BDV građevinarstvo	9,5	4,6	5,4	-3,5	-3,7	-2,0	6,1
Zaposlenost usluge	4,7	6,8	8,2	9,1	5,7	4,6	2,7
BDV usluge	3,2	2,7	2,2	2,6	1,5	2,1	2,4

Napomena: Izvor za zaposlenost je ARS, osim za ukupnu zaposlenost koja je navedena i prema ARS i prema CROSO.
Izvor: RZS, ARS, CROSO i SNR.

Zarade

Zarade su nominalno veće za 3,9%, realno su veće za 0,9% u Q3 2017. u odnosu na isti period prethodne godine

Nominalne neto zarade su iznosile 47.844 RSD u Q3 2017, odnosno 399 EUR. U odnosu na isti kvartal prethodne godine povećanje iznosi 3,9%, dok je u odnosu na prethodni kvartal zabeleženo smanjenje od 1,7%. Realni rast u odnosu na Q3 2016. iznosi 0,9%. Grafikon G3. 4 prikazuje mesečno kretanje baznog indeksa realnih neto zarada. Iako mesečni podaci pokazuju velike sezonske oscilacije, trend je stabilan u posmatranom periodu, bez značajnih oscilacija, i u odnosu na period pre krize realne neto zarade idalje pokazuju pad. U odnosu na prosek 2009,

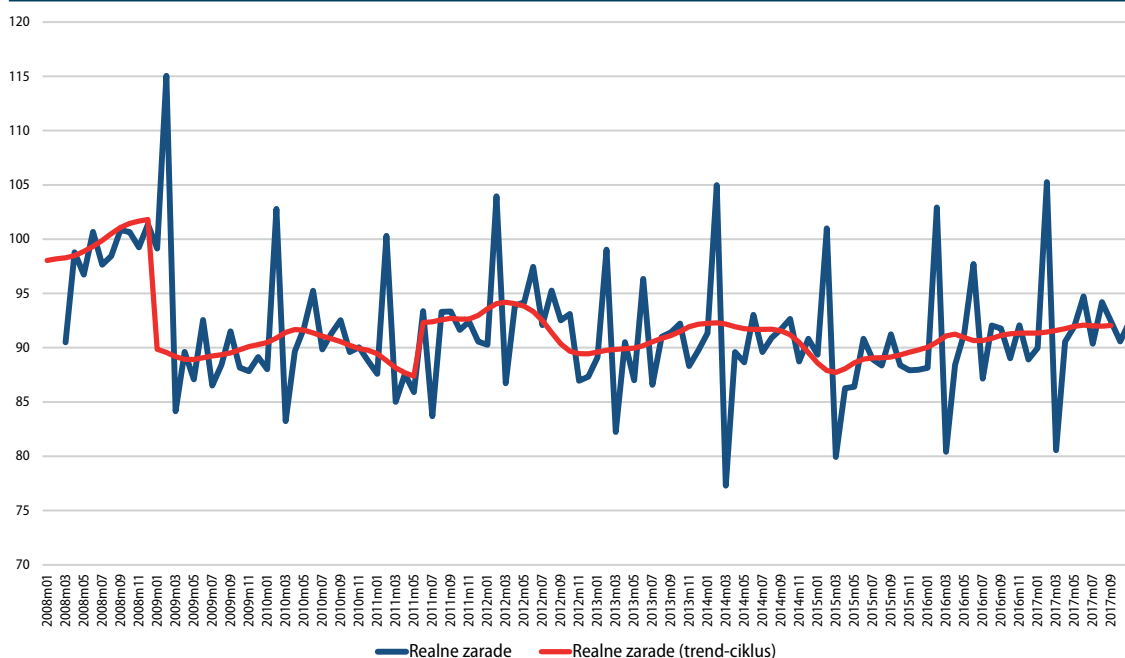
¹ O neslaganju podataka tržišta rada sa ostalim makroekonomskim i fiskalnim podacima pisali smo u većini brojeva QM tokom poslednjih nekoliko godina.

U odnosu na 2008, realne neto zarade idalje stagniraju

U odnosu na 2009, realne neto zarade imaju trend blagog rasta

prosečne realne neto zarade su blago porasle za 1,4% u prva tri kvartala 2017. godine. Prethodno poređenje pokazuje da su realne zarade stagnirale tokom prethodnih godina, što se u osnovi može objasniti stagnacijom BDP-a u istom periodu. U odnosu na pretkriznu 2008. godinu realne zarade u prva tri kvartala ove godine stagniraju², iz čega se može zaključiti da je prethodna decenija izgubljena sa stanovišta rasta privrede i standarda građana.

Grafikon G3-3. Indeks realnih prosečnih neto zarada (2008=100), M01 2008-M09 2017

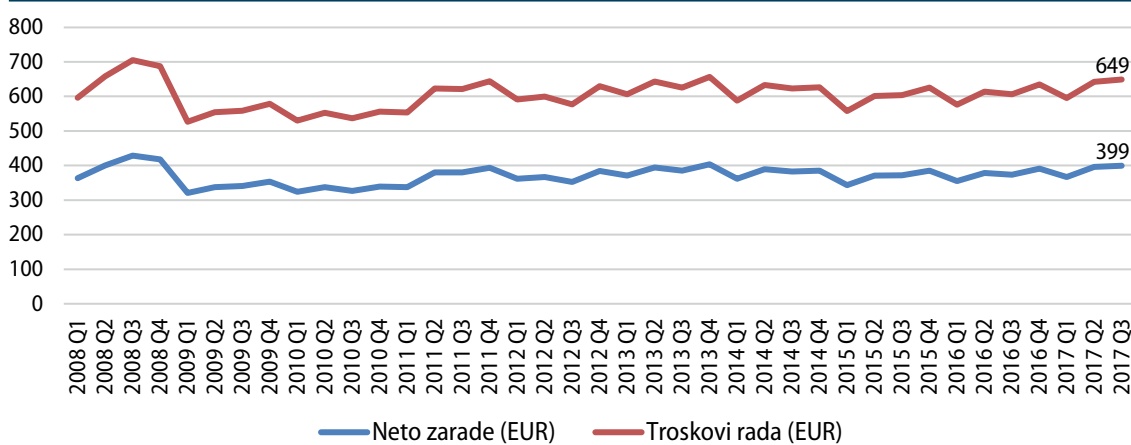
Izvor: Proračuna autora na podacima RZS-a

Neto zarade i troškovi rada u evrima su veći za 7% međugodišnje

Veći rast neto zarada u evrima u odnosu na rast u dinarima posledica jačanja dinara u Q3 2017.

Neto zarade su iznosile 399 EUR, dok su troškovi poslodavca iznosili 649 EUR u Q3 2017. Neto zarade i troškovi rada su veći za 7% međugodišnje, što je najvećim delom posledica dodatnog jačanja dinara tokom trećeg kvartala. Prosečan kurs u septembru mesecu dostigao je najnižu vrednost od početka godine, 119,3 RSD/EUR.³ Ukoliko se rast realne vrednosti dinara nastavi, to će uticati na dodatni rast zarada i troškova rada izraženim u evrima, kao i na pogoršanje konkurentne pozicije privrede Srbije. Kretanje zarada i troškova poslodavca u evrima je prikazano na Grafikonu G3-4.

Grafikon G3-4. Kretanje prosečnih neto zarada i troškova rada u EUR, 2008-Q3 2017.

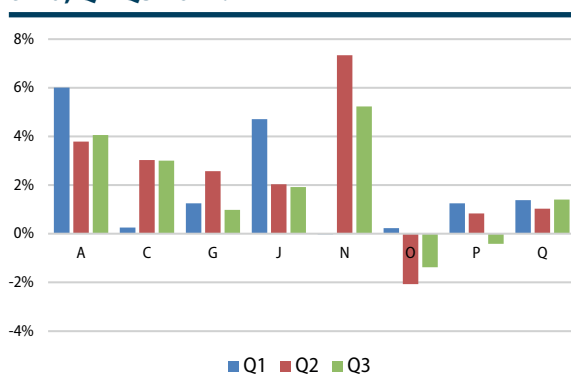
Izvor: Proračuna autora na podacima NBS-a

² Prema zvaničnim statističkim podacima zarade u prva tri kvartala ove godine su za 9,1% manje nego u 2008. godini. Međutim, ovaj pad je skoro u celini posledica promene statističke metodologije na početku 2009. godine, koja je imala za posledicu smanjenje zarada za oko 10%. Stoga ocenjujemo da su realne zarade sada približno jednake zaradama u 2008. godini.

³ NBS

Značajniji rast *desezoniranih realnih neto zarada su ostvarile delatnosti poljoprivreda i administrativne i pomoćne uslužne delatnosti u Q3 2017. u odnosu na isti period prethodne godine.*

Grafikon G3-5. Međugodišnje kretanje desezoniranih realnih neto zarada prema delatnostima, Q1-Q3 2017.

Izvor: Proračuna autora na podacima RZS-a.

Legenda: A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo; C - Prerađivačka industrija; G - Trgovina na veliko i trgovina na malo; popravka motornih vozila i motocikala; J - Informisanje i komunikacije; N - Administrativne i pomoćne uslužne delatnosti; O - Državna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje; P - Obrazovanje; Q - Zdravstvena i socijalna zaštita.

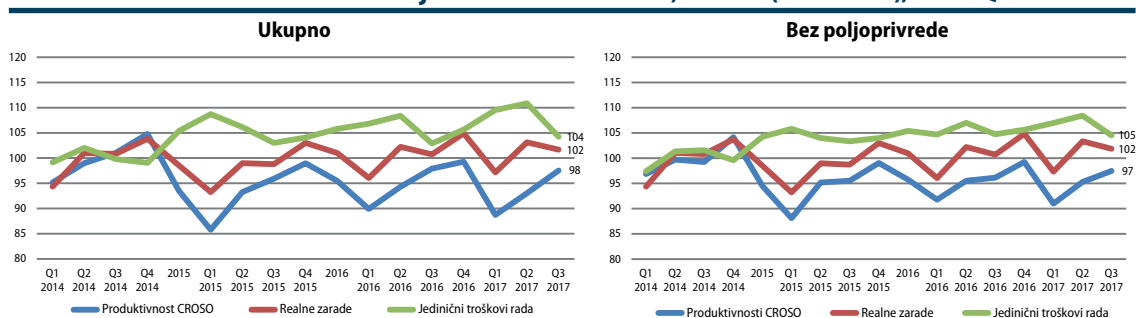
U Q3 2017. najveći međugodišnji rast desezoniranih realnih neto zarada je ostvaren u delatnosti administrativne i pomoćne uslužne delatnosti. Rast je iznosio 5,2%. U prva tri kvartala 2017. rast zarada u poljoprivredi je bio značajan, 6%, 3,8% i 4,1% u Q1, Q2 i Q3, respektivno. Državna uprava i obrazovanje beleže manji pad zarada, dok zdravstvo je ostvarilo rast zarada za 1,4%. Međugodišnje kretanje desezoniranih realnih neto zarada je prikazano za odabrane delatnosti u prva tri kvartala 2017. (Grafikon G3-5).

Produktivnost

U Q3 2017. u odnosu na isti period prethodne godine produktivnost rada je blago smanjena, jer je stopa rasta zaposlenosti neznatno veća od stope rasta BDV-a

Kao što je navedeno u delu Zaposlenost i nezaposlenost, registrovana zaposlenost prema CROSO i ukupna zaposlenost prema ARS beleže jednak međugodišnji rast od 2,4% u Q3 2017. Rast zaposlenosti je neznatno veći od realnog rasta BDV-a, stoga produktivnost je blago opala u Q3 2017. u odnosu na isti period prethodne godine (-0,4% kada koristimo podatke o registrovanoj zaposlenosti). Kada isključimo poljoprivredu, registrovana zaposlenost je porasla za 2,5%, a BDV u nepoljoprivrednim delatnostima je porasla za 3,9%, što implicira međugodišnji rast produktivnosti od 1,4%. Međutim, u odnosu na bazni period (2014=100), idalje postoji pad produktivnosti i rast jediničnih troškova rada. Produktivnost (CROSO) je smanjena za 2,5% u Q3 2017. u odnosu na prosek 2014. i ukupno i u nepoljoprivrednim delatnostima, dok su jedinični troškovi rada povećani za 4,2% i 4,5%, ukupno i bez poljoprivrede, respektivno. Grafikon G3. 6 prikazuje kretanje produktivnosti rada i jediničnih troškova rada u odnosu na baznu 2014, gde je za izračunavanje produktivnosti korišćena CROSO zaposlenost.

Grafikon G3-6. Produktivnosti rada i jedinični troškovi rada, indeksi (2014=100), 2014-Q3 2017.

Izvor: Proračun autora na podacima RZS-a.

Napomena: Korišćeni su CROSO podaci o broju zaposlenih. Registrovana zaposlenost u 2017. ne obuhvata podatak za septembar, jer nije raspoloživ.

Prilog 1. Osnovni indikatori tržišta rada prema ARS i CROSO, 2014-Q2 2017.

	2014					2015					2016				2017		
	Q1	Q2	Q3	Q4	prosek	Q1	Q2	Q3	Q4	prosek	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3
Stopa aktivnosti (%)	51,0	52,6	52,5	51,6	51,6	50,8	51,5	52,0	51,9	53,3	52,6	54,1	54,3	52,3	51,8	54,5	55,3
Stopa zaposlenosti (%)	40,2	41,8	43,1	42,9	42,5	41,2	42,6	43,4	42,7	45,2	42,6	45,9	46,8	45,5	44,2	48,1	48,2
Stopa nezaposlenosti (%)	21,3	20,7	17,9	17,0	17,7	19,0	17,3	16,6	17,7	15,3	19,0	15,2	13,8	13,0	14,6	11,8	12,9
Stopa neformalne zaposlenosti (%)	19,7	20,4	22,8	21,8	20,4	19,7	19,7	21,5	20,4	22,5	20,3	22,7	24,1	20,9	19,0	22,1	21,8
Broj zaposlenih u 000, (ARS)	2.454	2.548	2.627	2.609	2.574	2.504	2.588	2.624	2.581	2.719	2.571	2.762	2.814	2.731	2.652	2.881	2.881,9
Indeks zaposlenosti (2014=100), (ARS)	95,9	99,6	102,6	101,9	100,6	97,8	101,1	102,5	100,8	106,3	100,4	107,9	109,9	106,7	103,6	112,6	112,6
Broj formalno zaposlenih u 000, (ARS)	1.969	2.030	2.028	2.041	2.050	2.011	2.078	2.059	2.054	2.137	2.049	2.135	2.137	2.161	2.148	2.243	2.253,5
Indeks formalno zaposlenih (2014=100), (ARS)	97,6	100,6	100,5	101,2	101,7	99,7	103,0	102,1	101,8	105,9	101,6	105,9	105,9	107,1	106,5	111	112
Broj zaposlenih u 000, (CROSO)	1.836	1.845	1.850	1.851	1.989	1.983	1.985	1.998	1.989	2.008	1.978	2.008	2.023	2.030	2.024	2.061	2.072,5
Indeks zaposlenosti (2014=100), (CROSO)	99,5	100,0	100,3	100,3	107,8	107,5	107,5	108,2	107,7	108,8	107,2	108,8	109,6	110,0	109,7	111,7	112,3

Napomena: Registrovana zaposlenost u 2017. ne obuhvata podatak za septembar, jer nije raspoloživ.

Izvor: RZS.

Prilog 2 Realne neto zarade i produktivnost rada, 2014-Q3 2017.

	2014					2015					2016				2017		
	Q1	Q2	Q3	Q4	prosek	Q1	Q2	Q3	Q4	prosek	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3
Prosečne realne neto zarade, indeks (2014=100)	94,3	101,0	100,8	103,8	98,5	93,3	99,0	98,8	103,0	101,0	96,1	102,2	100,7	104,9	97,2	103,1	101,7
Prosečne neto zarade ukupno (€)	361	389	383	386	368	343	371	372	386	374	355	378	373	391	367	399	398
Prosečne neto zarade industrija (€)	359	382	378	378	374	351	376	379	389	385	369	391	382	399	376	417	411
Troškovi poslodavca ukupno (€)	588	633	623	626	597	557	601	603	626	608	576	613	607	635	596	648	544
Troškovi poslodavca industrija (€)	582	622	617	615	607	570	611	617	632	627	599	635	623	649	611	677	559
Produktivnost (bez poljoprivrede) (2014=100)	96,9	99,7	99,3	104,2	94,5	88,2	95,3	95,6	98,7	95,6	91,6	95,5	96,0	98,7	90,9	95,5	97,5
Produktivnost ukupno (2014=100)	95,2	99,0	101,0	104,8	93,5	85,9	93,4	95,9	98,7	95,3	89,8	94,1	97,6	99,2	89,0	93,1	97,5

Napomena: Industrija obuhvata delatnosti B, C i D, ponderisani prosek zarada. Kurs dinara prema evru, prosek perioda (NBS). Produktivnost rada je računata na osnovu podataka o registrovanoj zaposlenosti. Registrovana zaposlenost u 2017. ne obuhvata podatak za septembar, jer nije raspoloživ.

Izvor: RZS i NBS.